

УДК 33.021: 338.48

О. В. Благоразумова,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства та економічної теорії
Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного
торговельно-економічного університету

ДЕРЖАВНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ СФЕРИ ТУРИЗМУ

O. Blagorazumova,
PhD in Economics, associate Professor of Department of business economics and economic theory,
Kharkiv institute of economy and trade

GOVERNMENT ECONOMIC POLICIES AND INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF TOURISM SPHERE

У статті розглядаються актуальні проблеми розвитку сфери туризму з урахуванням дії державної туристичної політики на процес управління економічною діяльністю господарюючих суб'єктів на мікро- і макрорівнях. Проведено короткий огляд динаміки показників туристичної діяльності і тенденцій, що склалися в галузі. Намічено перспективи позитивних змін циклічного функціонування сфери туризму в ринковій економіці. Відмічено зростання інтересу до туристичного бізнесу з боку підприємців, що обумовлює підвищену потребу в інвестиціях у туристичний сектор економіки. Розглянуто основні напрями і рекомендації щодо формування регіональної туристичної політики з урахуванням специфіки національної економіки і зарубіжного досвіду. Обґрунтовано систему заходів щодо збереження і розширення ресурсного туристичного потенціалу; підвищення якості обслуговуючої інфраструктури; впровадження кластерної моделі організації туристичного бізнесу. Висунуто положення про те, що кластеризація підприємств туристичної індустрії здійснюється на базі стійкої взаємодії бізнес-структур з системою органів влади, покликаних здійснювати фінансово-бюджетну підтримку сфери туризму. Реалізація намічених напрямів державної туристичної політики сприятиме розвитку туристичної галузі та підвищенню її інвестиційної привабливості.

In the article it is examined the issue of the day of tourism development sphere taking into account affecting of public tourist policy process of management by economic activity of managing subjects on micro- and macrolevels. It is executed the brief review of dynamics indicators and folded tendencies in the industry of tourist performance. There are set the prospects of positive changes the cyclic functioning of tourism sphere in a market economy. There are marked heights of tourist enterprises, that stipulates an enhanceable requirement investments in a tourist sector. It is considered basic directions and recommendations as for the forming regional tourist politics taking into account of national economy specific and foreign experience. It is reasonable the system of measures on maintenance and resource tourist potential expansion, upgrading of attendant infrastructure, introduction of cluster model of tourist business organization. It was pulled out the position, that the cluster model on tourist industry comes true on the base of the steady co-operating of businesses with the government bodies system, which are called to carry out financial-budgetary support of tourism sphere. Realization of the set directions of public tourist policy will assist the height and development of tourist industry economy and increase it investment attractiveness.

Ключові слова: сфера туризму, державна політика, туристичний ресурсний потенціал, інфраструктура, кадастр, категоризація, туристичний кластер, інвестиції.

Key words: tourism sphere, public policy, tourist resource potential, infrastructure, cadastre, categorizing, tourist cluster, investments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ринкові умови змушують суб'єктів господарювання до пошуку резервів підвищення ефективності діяльності сфери туризму як складової частини соціально-економічної системи. Туристична галузь є найбільш перспективним, динамічним, рентабельним виробництвом, каталізатором економічного зростання національної економіки регіонів і країни загалом. У ній повною мірою акумулюються туристичні ресурси, сучасна інфраструк-

тура, кадровий потенціал, використання яких створює можливість отримання значних доходів. Проте в процесі підприємницької діяльності проявляється ряд негативних чинників, дія яких знижує економічну вигоду від функціонування бізнес-структур. До таких чинників, передусім, слід віднести посилення конкуренції на внутрішньому і глобальному ринках туристичних послуг, слабку інвестиційну активність у національному туристичному секторі та недостатньо ефективне використан-

Таблиця 1. Динаміка основних показників діяльності суб'єктів сфери туризму (ліцензіатів) за 2000—2004 рр.

Рік	Кількість суб'єктів	Середньо-облікова кількість працівників	В'їзні (іноземні) туристи	Візні туристи	Внутрішні туристи	Екскурсанти	Платежі до бюджету
	одиниць	тис. осіб	осіб	осіб	осіб	осіб	тис. грн.
2000, у т. ч.: відхилення темп росту, %	2448,0 — —	33,2 — —	377,9 — —	285,4 — —	1350,8 — —	1644,0 — —	111553,0 — —
2001, у т. ч.: відхилення темп росту, %	2562,0 114,0 104,7	37,9 4,7 114,2	416,2 38,3 110,1	271,3 -14,1 95,1	1487,6 136,8 110,1	1874,2 230,2 114,0	126787,0 15234,0 113,7
2002, у т. ч.: відхилення темп росту, %	3134,0 572,0 122,3	39,7 1,8 104,7	417,7 1,5 100,4	302,6 31,3 111,5	1545,0 57,4 103,9	1991,7 117,5 106,3	136177,0 9390,0 107,4
2003, у т. ч.: відхилення темп росту, %	3864,0 730,0 123,3	50,3 10,6 126,7	590,6 172,9 141,4	344,3 41,7 113,8	1922,0 377,0 124,4	2690,8 699,1 135,1	169058,0 32881,0 124,1
2004, у т. ч.: відхилення темп росту, %	2519,0 - 1345,0 65,2	24,0 -26,3 47,7	436,3 -154,3 73,9	441,8 97,5 128,3	1012,3 -909,7 52,7	1502,0 -1188,8 55,8	98127,0 -70931,0 58,0

ня виробничих ресурсів. Саме необхідність цілеспрямовано впливати на формування і розвиток туризму як бюджетоутворюючої галузі економіки України, висуває розробку і вдосконалення туристичної політики в якості пріоритетного завдання держави.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Окремі аспекти державного регулювання туристичної сфери висвітлені у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Ю.В. Алексєєва, В.К. Бабарицька, М.П. Бондаренко, І.В. Валентюк, Л.І. Гонтаржевська, В.Г. Гуляєв, А.Б. Добровольська, Л.М. Донченко, Л.П. Дядечко, К.В. Жадько, С.Г. Захарова, А.Х. Іляшенко, В.Ю. Керецман, Р.Б. Кожухівська, Є.В. Козловський, В.М. Лебедев, О.О. Любіцева, О.А. Мельниченко, Н.І. Остап'юк, Ф.В. Узунов, А.С. Чкан, В.А. Шульга, Р. Харрод, О.В. Яковчук та ін.

Не зважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень, деякі питання, пов'язані з державною економічною туристичною політикою, не отримали достатньо повного відображення.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розробка концептуальних положень щодо формування економічної державної політики, спрямованої на стійкий поступальний розвиток сфери туризму та підвищення її інвестиційної привабливості.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Тенденція розвитку туристичних послуг, що склалася в контексті світової цивілізаційної динаміки, переконуює в тому, що основні характеристики сучасного і майбутнього суспільства пов'язані зі зростаючим впливом туристичного виробництва. Активне зростання туристичного підприємництва залежить від реалізації прийнятих державних програм розвитку туризму, удоскона-

лення законодавчої бази, яка створює умови для поширення економічної діяльності суб'єктів господарювання, та активізації інвестиційної політики в галузі [1].

Туристична діяльність стає системою, оскільки вона представляє єдність закономірно функціонуючих елементів послуг, що мають однакову сутність, зміст, схожі риси. Система туристичних послуг уміщує у собі економічні, правові і соціальні відносини між суб'єктами (виробниками і споживачами послуг) з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання специфічних благ, представлених у вигляді діяльності.

Економічні відносини в системі послуг "відповідають" за формування суспільно необхідних витрат праці, специфічний характер яких визначається домінуючим вкладом людського чинника. Соціальні відносини обумовлені тим, що в сфері туризму реалізується безліч соціальних потреб, спрямованих на саму людину, на задоволення її інтелектуальних і духовних потреб у форматі екотуризму, ділового, релігійного, організованого і неорганізованого, масового та індивідуального туризму. Усе це виражає приналежність індивіда до соціуму і визначає соціальні відносини в системі туристичних послуг. Правові відносини визначаються законодавчими актами, програмами, стандартами тощо. Сфера туризму багатогранна, її складові елементи взаємопов'язані, тому якісний розвиток галузі стає неможливим без створення системи чітко відрегульованих нормативно-правових документів. Відомий факт, коли навіть позитивні зміни в законодавчій царині, пов'язані з гармонізацією міжнародних правових актів, привели до негативних наслідків (табл. 1) [2]. Нагадаємо, що у листопаді 2003 року закон "Про туризм" був прийнятий у новій редакції. Якщо раніше всі суб'єкти галузі були "турфірмами", то в новому законі з'явився поділ на туроператорів і турагентів. Тільки туроператор отримав право розробляти тури, укладати договори зі закордонними партнерами (нерезидентами) і пропонувати свій продукт на ринку. Турагенції стали посередниками, "роздрібними" ре-

алізаторами путівок. Крім того, туроператорська діяльність була визнана винятковою, тобто в уставі компанії передбачено тільки цей вид підприємництва.

Дані таблиці свідчать, що у 2004 році, на відміну від позитивній динаміці за всіма характеристиками 2000—2003 років, стався різкий спад більшості показників туристичної діяльності. Особливо слід виділити зменшення суми платежів до бюджету (темп скорочення склав 58 %). Це пов'язано з наслідками реалізації закону: в 2004 році вперше кількість ліцензіатів, що надають туристичні послуги (25 19 одиниць), було розділено на 994 туроператорів і 1525 турагентів. Позитивною залишається лише тенденція зростання показників виїзного туризму, але, як свідчить міжнародна практика, цей вид туризму для національних економік економічно не вигідний, оскільки відбувається відтік валютних коштів за межі країни. Згідно з даними Державного комітету статистики України, тільки в 2012 році з України виїхало майже 2 млн громадян-туристів [2], які вивезли за її межі значні валютні суми.

У сучасному світі туризм стрімко розвивається, оскільки бажання подорожувати з пізнавальними, лікувальними, діловими або іншими соціокультурними цілями зумовлено інтересами і потребами людей. Усе частіше люди віддають перевагу над товарами "розкішним" враженням, "дорогим" емоціям, кругосвітнім турам. Наприклад, у 2012 році в світі на предмети розкоші було витрачено 1,8 трлн доларів, з них майже один трильйон — на подорожі, участь в аукціонах мистецтв, на яхтинг тощо [3].

Туризм — це потужна індустрія, на долю якої, за даними Всесвітньої туристичної організації (ВТО), припадає до 12 % світового валового продукту і 7 % світових інвестицій. На рівні країни сфера туризму є галуззю національної економіки, яка не відособлена і не відокремлена від інших сфер діяльності, а є однією із складових єдиної соціально-економічної системи.

Розвиток туризму в Україні діалектично пов'язаний з поширенням таких секторів економіки як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку та туристичного призначення. Він спроможний відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки. Отже, створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні дозволить вирішити проблеми, що пов'язані зі залученням додаткових коштів у туристичну сферу і забезпеченням високих темпів її економічного розвитку, збільшенням обсягів і ефективності інвестиційної діяльності, створенням відповідної інфраструктури курортів і рекреаційних зон на рівні міжнародних стандартів, прагненням до максимізації прибутку від інвестиційної діяльності і мінімізації інвестиційних ризиків [4].

Україна має всі об'єктивні передумови для інтенсивного розвитку не тільки внутрішнього і виїзного туризму, але й в'їзного туризму. Країна має вигідне геополітичне розташування в центрі Європи, володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом, сприятливим кліматом, багатою флорою і фауною, культурно-історичними пам'ятками світового рівня та розвинутою туристичною індустрією.

З огляду на місце і роль туризму в національній економіці, Кабінет Міністрів України ухвалив Концепцію Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року (Розпорядження КМУ від

01.08.2013 № 638), за якою пріоритетним стає розвиток в'їзного і внутрішнього туризму. З приводу перспектив і потенціалу українського туризму на II Київському міжнародному форумі заявлено, що до 2022 року надходження до бюджету від туризму можуть збільшитися у 2,5 разів — до 5 млрд гривень на рік [5]. Реалізація поставленої мети вимагає виявлення і створення умов збалансованого розвитку і динамічної рівноваги національної економіки. У зв'язку з цим, характеризуючи відношення держави до управління економічними суб'єктами, слід визнати підвищену увагу до функціонування туристичної галузі та її інвестиційної привабливості в якості основної сучасної тенденції державної політики в ринковому середовищі. Це розглядається в ракурсі раціонального використання туристичних ресурсів, розвитку інфраструктурного середовища, впровадження прогресивних моделей організації туризму, повноцінного інформаційного забезпечення галузі, створення сприятливого клімату для інвестування і покращення іміджу туристичних дестинацій.

Найважливішим напрямом державної туристичної політики стає формування програм щодо підвищення ресурсного потенціалу туристичної сфери. Розвиток будь-якої сфери економіки завжди вимагає певної сукупності ресурсів, які забезпечують досягнення тактичних і стратегічних цілей бізнесу. Ресурси, що необхідні для формування конкурентоспроможної туристичної галузі, потребують систематизації й аналізу для найбільш раціонального та ефективного їх використання. До туристичних ресурсів можуть бути віднесені: об'єкт, комплекс об'єктів, образи або ідеї, здатні викликати туристичний інтерес. Вони підрозділяються на природно-рекреаційні, історико-культурні, архітектурні, етнографічні, сучасні унікальні об'єкти галузей народного господарства, створені людиною. У процесі залучення цих ресурсів до підприємницької діяльності вони стають чинниками виробництва туристичного продукту.

Основою використання ресурсів для цілей туризму є туристичний інтерес, під яким розуміємо перспективу отримання туристом об'єктивної інформації, позитивних емоцій або потенційну можливість задоволення потреб туриста. Суб'єкти господарювання, які функціонують в умовах обмеження ресурсів, знаходяться в постійному пошуку оптимальної комбінації чинників виробництва, оскільки саме це забезпечує бажаний результат економічної діяльності, насамперед, підприємницький прибуток. Ефективне використання ресурсів складає ядро економіки туристичних підприємств, визначаючи систему і спрямованість бізнес-процесів. Кожен підприємець, орієнтуючись на базовий підхід до розрахунку можливого прибутку, прагне або підвищити доходи від туристичної діяльності, або зменшити понесені витрати.

Держава зацікавлена в поповненні бюджету за рахунок податкових надходжень з боку ефективних видів економічної діяльності, до яких відноситься й туризм. Проте аналіз нормативно-правової бази, що регулює дані аспекти туристичного бізнесу, дозволяє констатувати наступне: при різноманітті регламентуючих документів, що діють у сфері туризму, визначальні базові закони, пов'язані з інформацією про ресурси, мають "статус" усього лише проектів. Це, в першу чергу, Закони України "Про Єдину державну базу даних у сфері туризму", "Про туристичні ресурси". Схвалення і ратифікація згаданих

законів є обов'язковою умовою визначення необхідної і достатньої кількості кадастрів, що містять конкретні відомості про туристичні ресурси. На сьогодні туристичні ресурси, якими так багата Україна і які належать українському народу, через відсутність затверджених законів отакими не вважаються. Словосполучення "не вважаються" можна замінити іншим — "не визнаються", що може призвести до зловживань з боку чиновників, які мають доступ до їх розподілу. Крім того, держава втрачає можливість отримання туристичної ренти з найбільш затребуваних туристичних ресурсів, які хоча і внесені до всіляких переліків, проте на ключове слово "туризм" не "відгукуються". Таким чином, держава, плануючи зростання доходної частини бюджету країни і поповнення цільових фондів за рахунок грошових надходжень від туристичної діяльності, в першу чергу повинна відрегулювати правові питання шляхом створення необхідної і достатньої кількості кадастрів туристичних ресурсів.

У той же час, навіть при високих привабливих властивостях туристичних ресурсів, але без наявності комунікацій і відповідної інфраструктури, туристичний бізнес для широкого кола споживачів залишається неможливим. Тому одним з визначальних пріоритетів державної політики є підтримка становлення та взаємодії обслуговуючої туристичної інфраструктури (об'єкта туризму) з туристами (суб'єктами туризму). Це знайшло своє відображення у Державній цільовій соціальній програмі розвитку спортивної та туристичної інфраструктури у 2011—2022 роках [6]. Мета документа — створення умов для розвитку туристичної інфраструктури шляхом раціонального використання рекреаційного потенціалу України, покращення якості обслуговування та збільшення потоку туристів до України. Документом також визначені основні проблеми вітчизняної туристичної індустрії і шляхи їх подолання. Це, насамперед, слабка, нерозвинена інфраструктура сервісу, високий рівень тінізації туристичного сектору, неефективність державного менеджменту і недостатньо привабливий імідж країни за кордоном. Але ці негативні тенденції мають бути усунені за допомогою використання економічних важелів державного регулювання економіки туризму, формування позитивного іміджу України на міжнародному туристичному ринку, збереження і збільшення найцінніших рекреаційних ресурсів і об'єктів культурної спадщини.

Слід зазначити, що обслуговуюча туристична інфраструктура у даному контексті трактується набагато ширше за загальноживану, де вона розглядається зазвичай як сукупність готелів, турфірм і підприємств ресторанного господарства. Під цим терміном розуміємо все те, що може стати для туриста метою подорожі і з чим він стикається упродовж свого перебування в турі: об'єкти туристичного показу, готелі, ресторани, кредитно-банківська система, дороги, торговельні і комунікаційні мережі та інші підприємства, що надають туристам увесь необхідний комплекс послуг.

У 2012 році в зв'язку з проведенням спортивних міжнародних заходів в Україні відбулося значне покращення інфраструктури: транспортної, готельної, розважальної, паркової, спортивної та інформаційної. Проте для оцінки стану і рівня забезпеченості туристичної сфери об'єктами інфраструктури необхідно провести повну їх категоризацію (якісну і кількісну оцінку) з подальшим

розміщенням отриманих результати на спеціальних інформаційних порталах. За відсутності такої оцінки український туристичний бізнес залишається недостатньо цікавим для суб'єктів підприємницької діяльності [7].

У сфері туризму здійснюються різноманітні види діяльності: розміщення, перевезення, харчування, оздоровче, освітнє, спортивне, екскурсійне й інформаційне обслуговування туристів, організація дозвілля, страхування, юридичне забезпечення тощо. За усіма видами діяльності створюються організаційні структури малого і середнього бізнесу на підставі ліцензування туроператорської і турагентської діяльності, адже з економічної точки зору вони є взаємозв'язаною системою підприємств, що функціонують на туристичному ринку. При цьому вони надають туристам товари, роботи і послуги, що є необхідними і достатніми для здійснення бізнес-процесів та споживання під час туристичної подорожі.

Малі підприємства сфери туристичного бізнесу не в змозі повною мірою впоратися з проблемами щодо наповнення турпотоків, впровадження євростандартів туристичних послуг, освоєння інвестицій, рекламування туристичних продуктів на міжнародних ринках. У країнах з високорозвиненою ринковою економікою широко застосовується інноваційний підхід до організації туризму шляхом створення кластерів, в яких бізнес-суб'єкти об'єднуються у великі підприємницькі мережі без утворення юридичної особи, що робить їх діяльність гнучкою, мобільною і адаптивною [8].

Кластер може бути представлений управлінським інститутом, що об'єднує бізнес-суб'єкти галузевого і міжгалузевого рівня, які технологічно взаємозв'язані, функціонують в межах чітко окреслених територій і здійснюють скоординовану діяльність у сфері туризму, а саме: асоційовані інфраструктурні комплекси, організації, фізичні особи-підприємці тощо. Принципово новим у кластерному підході є те, що підприємства, які його утворюють, знаходяться в процесі сталої взаємодії бізнес-структур з регіональними органами влади і органами самоврядування. Державні владні інститути покликані здійснювати фінансово-бюджетну підтримку туристичної індустрії (скасування податків, надання пільг і гарантій інвесторам щодо отримання прибутку, створення спеціальних вільних туристичних зон тощо), залучати грошові потоки в галузь з боку державних і приватних інвесторів, особливо при фінансуванні об'єктів інфраструктури з тривалим терміном окупності, підвищувати конкурентоспроможність туристичних продуктів, посилювати експортно-орієнтовану спрямованість туристичної діяльності.

Основоположником кластеризації економіки є М.Ю. Потер, який визначив можливості збільшення її конкурентоспроможності за допомогою мережевої форми організації виробничого циклу. Розвинені країни інтенсивно використовують кластерну модель організації бізнесу як адекватний інструмент модернізації економіки та її інноваційного розвитку. В окремих "просунутих" країнах Заходу кластеризація економіки досягає 50 і більше відсотків.

У харківській області створений туристичний кластер, який базується на системі інтенсивної виробничо-технологічної та інформаційної взаємодії туристичних підприємств, постачальників базових та додаткових послуг з приводу створення спільного туристичного про-

дукту. Він функціонує під егідою управлінських секторів — державного, громадського, науково-освітнього, що створює можливість оптимізації механізму державного управління на регіональному рівні.

Ініціативна група реальних і потенційних учасників кластера під керівництвом та за ініціативою органів державної влади в 2012 році розробила програмний документ "Стратегія розвитку кластера культури і туризму" [9], у якому приведений повний перелік заходів щодо розв'язання тактичних і перспективних проблем у відтворювальних процесах туристичної галузі, яка є істотним елементом сфери соціально значимих послуг, особливо на регіональному рівні.

ВИСНОВКИ

У сучасному суспільстві туризм є потужним ресурсом формування і розвитку нової економіки. Залучення до туристичної індустрії виробництв матеріальної і духовної сфери обумовлює виключно складний і комплексний характер туристичного сектора економіки. В ринкових умовах туристичний бізнес виконує найважливіші функції: нарощує надходження до бюджету, сприяє створенню нових виробництв, які призначені обслуговувати сферу туризму, зберігає і примножує ресурсний потенціал і туристичну інфраструктуру, забезпечує зайнятість населення і підвищення його життєвого рівня. Вплив туризму на розвиток національної економіки занадто великий, щоб держава залишалася пасивним спостерігачем процесів, що протікають в цій сфері. Сьогодні необхідно переглянути наукові і практичні підходи до формування державної політики у сфері туризму і зробити акценти на підвищення ефективності використання його ресурсного потенціалу, врегулювання правової бази, вдосконалення форм організації туристичного бізнесу на основі кластерного підходу і розширення інформаційного туристичного середовища.

Реалізацію зазначених напрямів державної політики рекомендується здійснювати на основі широкомасштабної кадастрової реєстрації туристичних ресурсів, категоризації об'єктів інфраструктури, впровадження кластерних форм організації туристичного виробництва. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності туристичної галузі, пожеввленню інноваційної активності в сфері туризму, покращенню іміджу території, формуванню комфортного середовища життєдіяльності, розвитку людського потенціалу та активізації підприємницької діяльності. Досягнення накреслених стратегічних цілей забезпечить зростання і розвиток економіки туристичної галузі та підвищення її інвестиційної привабливості.

Літератури:

1. Чкан А.С. Державне регулювання сфери туризму в Україні / А.С. Чкан // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. — Економічні науки. — 2012. — № 12 (18). — Том 3. — С. 276—290.
2. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Держ. ком. статистики України. — Електрон. дан. — Офіц. веб-сайт. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Кукина З. Дороже денег / Зинаида Кукина, Сергей Иванов // Инвестгазета. — 2014. — № 5. — С. 6—7.

4. Худо В. Інвестиційні можливості туристичної сфери України / Вдалимир Худо // Вісник Львівського університету. — Серія Міжнародні відносини. 2008. — Вип. 24. — С. 351—358.

5. Надходження до бюджету від туризму до 2022 р. можуть вирости в 2,5 рази — віце-прем'єр (11/10/2013) [Електронний ресурс] / Новостной агрегатом. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~ / 1/0/all/2013/10/11/310671>

6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011—2022 роках: постанова КМ України від 29 червня 2011 № 707 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

7. Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку: монографія / За ред. проф. В.В. Александрова. — Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. — 268 с.

8. Крайник О. Туристичний кластер регіону як форма соціального діалогу: управлінський аспект [Електронний ресурс] / О. Крайник, М. Біль // Демократичне самоврядування: науковий вісник — 2009. — Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/krajnyk.htm

9. Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року: наук.-практ. доповідь [монографія] / М.М. Добкін [та ін.]. — Х.: ВД "Інжек", 2010. — 508 с.

Referens:

1. Chkan, A. S. (2012), "State regulation of tourism in Ukraine", Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnogo ahrotekhnolohichnogo universytetu. — Ekonomichni nauky, vol. 12 (18), no. 3, pp. 276—290.
2. State Statistics Committee of Ukraine (2014), Statistical information, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 28 March 2013).
3. Kukina, Z. and Ivanov, S. (2014), "More than money", Investgazeta, vol. 5, pp. 6—7.
4. Khudo, V. (2008), "Investment opportunities of tourism businesses Ukraine", Visnyk L'vivskoho universytetu. — Serii Mizhnarodni vidnosyny, vol. 24, pp. 351—358.
5. Finance.ua (2013), "Budget revenues from tourism in 2022 could grow by 2.5 times", [online], available at: <http://news.finance.ua/ua/~ / 1/0/all/2013/10/11/310671> (Accessed 28 March 2013).
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), Resolution "On Approval of the National Programme for Development of Ukraine sports and tourism infrastructure in the years 2011—2022", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/707-2011-p> (Accessed 28 March 2013).
7. Aleksandrov, V. V. (2010), Turyzm v systemi priorytetiv rehional'noho rozvytku [Tourism in the system of priorities for regional development], KhNU im. V. N. Karazina, Kharkiv, Ukraine.
8. Krajnyk, O. and Bil' O. (2009), "Tourist cluster of region as a form of social dialogue: administrative aspect", available at: [Demokratychnye samovriadyvannia: naukovyj visnyk](http://tourlib.net/statti_ukr/krajnyk.htm), [online], http://tourlib.net/statti_ukr/krajnyk.htm (Accessed 28 March 2013).
9. Dobkin, M. M. (2010), Osnovy staloho rozvytku Kharkivs'koi oblasti do 2020 roku [Fundamentals of Sustainable Development of Kharkiv region by 2020], Inzhek, Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2014 р.